İlgili Kanun / Madde
5510 S. SSGSK/3

YARGITAY
10. HUKUK DAİRESİ

Esas No. 2026/3097
Karar No. 2026/9641
Tarihi: 23.06.2026

●SİGORTALILIK NİTELİĞİ
●ÇIRAKLIK
●ÇIRAK OLUP OLMADIĞINA KARAR VERİLİRKEN, ÇALIŞMA İLİŞKİSİNE BAKILMASININ GEREKTİĞİ
●ÇIRAKLIK SÖZLEŞMESİNDE, AKDİ İLİŞKİNİN ÜSTÜN NİTELİĞİ ÇALIŞMA OLGUSU DEĞİL, SİGORTALIYA BİR MESLEK VE SANATIN ÖĞRETİLMESİ OLDUĞU

ÖZETİ: 506 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre sigortalılık niteliği, hizmet akdinin kurulması ve 6. madde gereğince çalışmaya başlanması ile edinilir. Aynı Kanun'un "Sigortalı Sayılmayanlar" başlıklı 3/II-B maddesinde; "Özel kanunda tarifi ve nitelikleri belirtilen çıraklar hakkında, çıraklık devresi sayılan süre içinde analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile bu Kanun'un 35. maddesi hükümleri uygulanmaz." hükmü öngörülmüştür.
Atıf yapılan ve dava konusu dönemde yürürlükte bulunan özel kanun olan 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nun 3. maddesi, çırağı; "Çıraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içerisinde geliştirilen kişi" olarak tanımlanmıştır.
Bu hükümler çerçevesinde taraflar arasındaki ilişkinin niteliği belirlenirken, başka bir ifade ile davacının uyuşmazlığa konu dönemde çırak olup olmadığına karar verilirken, çalışma ilişkisine bakılmalıdır.
Gerçekten de çıraklık sözleşmesinde, akdi ilişkinin

üstün niteliği çalışma olgusu değil, sigortalıya bir meslek ve sanatın öğretilmesidir. Ancak çırak, işyerinde üretimle ilgili çalışmalara bilfiil katılıyor, meslek ve sanat eğitimi arka planda tutuluyorsa, bu durumda çıraklık ilişkisinden söz edilemeyecektir.

Bölge Adliye Mahkemesi kararı davalı vekili ve fer'i müdahil Kurum vekili tarafından temyiz edilmekle; kesinlik, süre, temyiz şartı ve diğer usul eksiklikleri yönünden yapılan ön inceleme sonucunda, temyiz dilekçesinin kabulüne karar verildikten ve Tetkik Hâkimi Deniz Açıkgöz tarafından hazırlanan rapor dinlendikten sonra dosyadaki belgeler incelenip gereği düşünüldü:

I. DAVA

Davacı vekili dava dilekçesinde özetle; müvekkilinin, davalı MKE Genel Müdürlüğüne bağlı Kırıkkale'deki muhtelif fabrikalarında1987 tarihinden itibaren çalışmaya başladığını, çıraklık döneminin Top Fabrikasında geçtiğini, işyerinde çalışan işçilerle birlikte üretime yönelik olarak çalışmasına rağmen davalı işverence haksız ve yasal olmayan gerekçelerle gerek daha az prim ödemek gerekse İş Kanunu ve TİS'den yararlandırmamak için çırak olarak çalıştırıldığını, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nun 12. Maddesine rağmen davacının davalı kurumda çalışmaya başladığı ilk andan itibaren direkt işçi gibi imalatta çalıştığını, aralıksız olarak bilfiil işçi gibi üretime yönelik çalıştırıldığını belirterek; davacının aralıksız ve kesintisiz olarak her gün bilfiil işçi gibi üretime yönelik çalışmaya başladığı, çalışma ilişkisi içerisinde üretime bilfiil katıldığının ön planda olduğu meslek ve sanat eğitiminin arka planda tutulduğu, 18 yaşından önceki çalışmalarının da prim ödeme gün sayısına dahil edilmesi gerektiği ve davacının üretim amaçlı çalışmasının gerçek ve fiili olduğu 01.10.1987 tarihinden itibaren işçi (sigortalı) olarak çalıştığının tespitini talep etmiştir.

II. CEVAP

Davalı vekili cevap dilekçesinde özetle; davalı tarafından; 2006/368 Esasına kayden davacı tarafından aynı uyuşmazlık konusu ile ilgili olarak Hizmet Tespiti" davasının açıldığını, Kırıkkale İş Mahkemesince, 2008/757 K.sayılı ve 08.07.2008 tarihli kararla "davacının 19.02.1990-01.03.1991 tarihleri arasında davalı MKE'deki çalışmalarının uzun vadeli sigorta kollarına tabi olarak geçtiğinin" tespit edildiği, Y.10.HD.2008/15551 E. sayılı karar ile İlk Derece Mahkemesinin kararının onanarak kesinleştiği, aynı konuda daha önce kesinleşen hüküm olduğunu, davacının isteminin dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilmesi gerektiğini, çıraklık eğitimine başladığı tarihte davacı, 18 yaşın altında olduğundan velisi ile imzalanan çıraklık sözleşmesi kapsamında çıraklık eğitimine alındığını, çıraklık sözleşmesinin ardından 33 yıl geçtikten sonra inkâr edilmesi, bu dönemin hizmet ilişkisi olduğunun iddia edilmesinin iyi niyet kuralına aykırı olduğunu, talebin zamanaşımına da uğradığını, eğitimin üretim olarak değerlendirilemeyeceğini, davacının üretimde çalışması ve fazla mesai yapmasının

da fiziksel olarak da imkansız olduğunu, bir işçi 50 kg yük kaldırabilirken çırakların böyle bir yükü kaldırmaları mümkün olmadığını, davacının çalıştığı fabrikada çırakların ve işçilerin aynı şartlarda çalışmalarının mümkün olmadığını, davacının çıraklığının geçtiği Top Fabrikasının, ağır ve tehlikeli işyeri olup çırağın böylesi işlerde çalıştırılmasının imkan bulunmadığını, akdi ilişkinin üstün niteliğinin çalışma olgusu değil sigortalıya meslek ve sanat öğretilmesi olduğunu belirterek; açıklanan nedenlerle davacı tarafın haksız ve mesnetsiz davasının usulden ve esastan reddine karar verilmesini talep etmiştir.

Fer'i müdahil Kurum vekili cevap dilekçesinde, davanın 5510 sayılı Kanun'un 86. maddesine göre; zamanaşımına uğradığından davanın usulden reddi gerektiğini, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca; çırak olarak çalışan kimseler, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olmadığından, bunların işyerlerindeki çalışmalarının sigortalı hizmet olarak kabul edilmemesi gerektiğini, yasal hükümler ile davacının dava dilekçesi ile talep ettiği hususlar değerlendirildiğinde; davacının 18.02.1972 doğumlu olduğu ve 18.02.1990 tarihinde 18 yaşını ikmal ettiği anlaşılmakla, 506 sayılı Kanun'un geçici 60-G maddesi ve geçici 54. maddesi uyarınca 18 yaşından önceki döneme ilişkin taleplerinin yasaya aykırı olması nedeni ile reddi gerektiğini belirterek davanın reddini talep etmiştir.

III. İLK DERECE MAHKEMESİ KARARI

İlk Derece Mahkemesinin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile

"Davanın kabulüne,

1-Davacının davalı MKE Genel Müdürlüğünde 01.10.1987–18.02.1990 tarihleri arasında hizmet akdiyle çalışmalarının 506 sayılı Kanun'un 60/g hükmü ve 5510 sayılı Kanun'un 38/2. maddesi hükmü uyarınca prim gününe ilavesi gerektiğinin tespitine," karar verilmiştir.

IV. İSTİNAF

İlk Derece Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davacı vekili, davalı vekili ve fer'i müdahil Kurum vekili tarafından istinaf başvurusunda bulunulması üzerine Bölge Adliye Mahkemesinin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile başvurunun esastan reddine karar verilmiştir.

V. TEMYİZ

A. Temyiz Sebepleri

Davalı vekili temyiz dilekçesinde, kesin hüküm nedeni ile davanın reddi gerektiğini, davacının çalışmasının çıraklık kapsamında kaldığını, üretime yönelik çalıştığının ispatlanamadığını, kararın bozulmasını savunmaktadır.

Fer'i müdahil Kurum vekili temyiz dilekçesinde, hak düşürücü süre ve zamanaşımı defii ileri sürdüklerini, eksik araştırma ile karar verildiğini, kararın bozulmasını talep etmektedir.

B. Değerlendirme ve Gerekçe

Uyuşmazlık, davacının davalı işyerinde 01.10.1987–18.02.1990 tarihleri arasında hizmet akdiyle çalıştığının tespitine ilişkindir.

1.Bölge Adliye Mahkemelerinin nihai kararlarının bozulması 6100 sayılı Kanun'un 371. maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı hâlinde mümkündür.

2.Davanın yasal dayanağı 5510 sayılı Kanun'un geçici 7. maddesi kapsamında uygulama alanı bulan 506 sayılı Kanun'un 79/10 maddesidir. Bu tür sigortalı hizmetlerin tespitine ilişkin davaların, kamu düzeniyle ilgili olduğu ve bu nedenle de özel bir duyarlılıkla ve özenle yürütülmesinin zorunlu ve gerekli bulunduğu açıktır. Bu çerçevede, hak kayıplarının ve gerçeğe aykırı sigortalılık süresi edinme durumlarının önlenmesi, temel insan haklarından olan sosyal güvenlik hakkının korunabilmesi için, bu tür davalarda tarafların gösterdiği kanıtlarla yetinilmeyip, gerek görüldüğünde resen araştırma yapılarak kanıt toplanabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tür aidiyet ve tespit davalarında gerçeğin tam olarak saptanması için, işin kuşku ve duraksamaya yer vermeyecek şekilde etraflıca araştırılması gereği ortadır. Bu bağlamda, hak kayıplarının ve gerçeğe aykırı sigortalılık süresi edinme durumlarının önlenmesi, temel insan haklarından olan sosyal güvenlik hakkının korunabilmesi için, bu tür davalarda tarafların gösterdiği kanıtlarla yetinilmeyip, gerek görüldüğünde resen araştırma yapılarak kanıt toplanması gerektiği özellikle göz önünde bulundurulmalıdır.

3. 506 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre sigortalılık niteliği, hizmet akdinin kurulması ve 6. madde gereğince çalışmaya başlanması ile edinilir. Aynı Kanun'un "Sigortalı Sayılmayanlar" başlıklı 3/II-B maddesinde; "Özel kanunda tarifi ve nitelikleri belirtilen çıraklar hakkında, çıraklık devresi sayılan süre içinde analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile bu Kanun'un 35. maddesi hükümleri uygulanmaz." hükmü öngörülmüştür.

Atıf yapılan ve dava konusu dönemde yürürlükte bulunan özel kanun olan 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nun 3. maddesi, çırağı; "Çıraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içerisinde geliştirilen kişi" olarak tanımlanmıştır.

Anılan Kanun'un "Çıraklık Şartları" başlıklı 10. maddesine göre çırak olabilmek için,

a)14 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmak. (Bu bentte yer alan "onüç yaşını" ibaresi, 16/8/1997 tarih ve 4306 sayılı Kanunun 6. maddesiyle "ondört yaşını" olarak değiştirilmiştir.)

b)En az ilköğretim okulu mezunu olmak.

c)Bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak gerekmektedir.

Ancak, 19 yaşından gün almış olanlardan daha önce çıraklık eğitiminden geçmemiş olanlar, yaşlarına ve eğitim seviyelerine uygun olarak düzenlenecek mesleki eğitim programlarına göre çıraklık eğitimine alınabilir. Kanun'un 13. maddesi hükmüne göre ise; "Bu Kanunun uygulandığı yer ve meslek dallarında 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun çıraklık sözleşmesine dair hükümleri ile 18 yaşını

doldurduktan sonra sözleşmesi devam eden çıraklar hakkında 1475 sayılı İş Kanunu'nun, İşçi Sağlığı ve Güvenliği başlıklı beşinci bölümünde yer alan hükümleri dışındaki hükümler uygulanmaz."

Bu hükümler çerçevesinde taraflar arasındaki ilişkinin niteliği belirlenirken, başka bir ifade ile davacının uyuşmazlığa konu dönemde çırak olup olmadığına karar verilirken, çalışma ilişkisine bakılmalıdır.

Gerçekten de çıraklık sözleşmesinde, akdi ilişkinin üstün niteliği çalışma olgusu değil, sigortalıya bir meslek ve sanatın öğretilmesidir. Ancak çırak, işyerinde üretimle ilgili çalışmalara bilfiil katılıyor, meslek ve sanat eğitimi arka planda tutuluyorsa, bu durumda çıraklık ilişkisinden söz edilemeyecektir.

Sözü edilen öğrencilerin sigortalı sayılmamaları, "tatbiki mahiyetteki yapım ve üretim işleri" nin gördükleri öğrenimin doğal bir gereği olmasından ötürüdür. Bir başka anlatımla, bu işler -SSK anlamında sigortalı işçilerin gördükleri iş görünümünde bulunsalar bile- belirgin olarak öğrenim çevresine girmektedir. Bu bakımdan, bu gibi durumlarda, esasen bir hizmet akdinin varlığından söz edilemeyeceği için sigortalılık niteliği edinme hali de söz konusu değildir (Mustafa Çenberci, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi; Ankara, 1977 Baskı, s;130).

4. Bir işyerinde üretim-imalat, malzemelerin veya bileşenlerin fiziksel olarak bir araya getirilip bir ürünün oluşturulduğu süreci ifade eder. İmalat, genellikle seri üretim veya kitlesel üretim süreçlerini içerir. İmalat, belirli makinelerin, proseslerin ve işçilerin kullanımını gerektirebilir. Genellikle ürünün kalitesi, maliyeti ve üretim hızı gibi faktörler önemlidir. MKE, nitelikli askeri malzemeler üreten bir kamu kurumu olup, işyerinde üretimde çalışan işçilerde bu üretimi yapabilecek yeterli bilgi birikimi ve tecrübeye sahip kişiler olması gerektiği kuşkusuzdur. MKE işçi alımınında önceleri kendi bünyesinde kurduğu çıraklık okulunu bitirenler arasından sınavla almakta iken bunların kapanması üzerine Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Mesleki Eğitim Merkezlerinde eğitim alanlardan başarılı olanlar arasından sağlamaktadır.

5. İnceleme konusu eldeki davada, davacı 01.10.1987–18.02.1990 tarihleri arasında hizmet akdiyle davalıya ait Silah Fabrikasında çalıştığını beyanla hizmet sürelerinin tespitine karar verilmesini talep etmiş olup Mahkemece, davacının çalışmalarının üretime dayalı olduğu, meslek öğrenmeye yönelik olmadığı gerekçesiyle davanın kabulüne karar verildiği anlaşılmaktadır.

6. Somut olayda, davacının 05.10.1987 tarihli Çıraklık Eğitim Merkezinden verilen işe giriş bildirgesi ve 05.10.1987 tarihli çıraklık sözleşmesinin bulunduğu, anılan sözleşme ile hassas ve ağır işler yapan kamu kurumu niteliğindeki davalı iş yerinde çırak olarak işe başladığı, Mahkemece, Silah Fabrikasında imalat işinde henüz 15 yaşında işe başlayan, çıraklık sözleşmesi bulunan ve o güne kadar herhangi bir işte çalışmayan, işle ilgili herhangi bir deneyimi olmayan davacının nitelik gerektiren bir işte üretime ne şekilde katıldığı hususu tüm yönleriyle açıklığa kavuşturulmadan, iş yerindeki faaliyetlerinin çıraklık eğitimindeki teorik eğitimin

tamamlatılmasına yönelik pratik eğitime yönelik olup olmadığı tartışılıp değerlendirilmeden soyut tanık beyanlarına dayalı olarak davacının tüm sigorta kollarına tabi çalıştığının tespitine karar verilmesi isabetsizdir. Mahkemece, davacının 18 yaşından sonraki çalışmalarının tespitine yönelik olarak davalı aleyhine açtığı başka bir davası olup olmadığı araştırılarak varsa dava dosyası celbedilmeli, davacının üretime nasıl katıldığı, hangi işleri nasıl yaptığı, bu yeterliliğe nasıl sahip olduğu titizlikle araştırılmalı, bu dosyadaki tanık beyanları değerlendirilmeli gerektiği takdirde daha fazla tanık dinlenilmeli ve somut olarak ortaya konulmalıdır. Yetersiz soyut tanık beyanlarına dayanarak karar verilmesi isabetsizdir.

Bu maddi ve hukuki olgular göz ardı edilerek eksik araştırma ve inceleme sonucu yanılgılı değerlendirme ile yazılı şekilde hüküm kurulması, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.

VI. KARAR

Açıklanan sebeplerle,

1. Temyiz olunan, İlk Derece Mahkemesi kararına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine ilişkin Bölge Adliye Mahkemesi kararının ORTADAN KALDIRILMASINA,

2. İlk Derece Mahkemesi kararının BOZULMASINA,

3. Peşin alınan temyiz harcının istek halinde temyiz eden ilgiliye iadesine,

Dosyanın İlk Derece Mahkemesine, bozma kararının bir örneğinin Bölge Adliye Mahkemesine gönderilmesine,

23.06.2026 tarihinde oy birliğiyle karar verildi.